

Vapaan sivistystyön moniottelua

Sari Virtanen & Ville Marjomäki (toim.). **Kansanopistokirja**. Kansanvalistusseura 2005 & Mauri Nest (2005). **Kansan, sivistyksen tähden. Severi Nuorman vaiheita kansallisen murroksen vuosina**. Pilot-kustannus Oy.

Kansanopistoyhdistyksen juh-lakirja ja varhaisen kansansivistyksen moniottelijan Severi Nuorman elämänvaiheiden kautta vapaata sivistystyötä peilaava teos tarjoaa kaksi toisiaan täydentävää näkökulmaa siihen, mitä vapaa sivistystyö on ollut ja on. Teokset ovat myös kovasti ajankohtaisia, eikä vähiten siksi, että niissä päädytään pohtimaan tämän ja huomisen päivän haasteita.

Kansanopistokirjaan on koottu viidentoista, pääasiassa kansanopistokentän edustajan esityksiä ja pohdintoja kansanopistosta aikakausiensa kuvastimena ja vaihtoehtojen tarjoajana. Kolmannen näkökulman muodostaa kansanopistojen edunvalvonta.

Kirjoittajien joukossa ovat muun muassa kansanopistoista hiljattain väitelleet **Helena Koskinen** sekä **Päivi Tuomola-Karp**. Linköpingin yliopiston lehtori **Lisbeth Eriksson** tuo teokseen perinteisen pohjoismaisen näkökulman. Hän pohdii etnisen monimuotoisuuden ja monikulttuurisuuden haasteita ruotsalaisen kansanopistokentän kokemuksiin perustuen. Jokaisen kirjan kolmesta kappaleesta päättää lyhyt kansanopisto-opiskelijan kuvaus omista kansanopistokokemuksistaan.

Kirjan artikkelit läpi luettuani mieleeni on painunut erityisesti suomenruotsalaisen kansanopisto-opettajan **Matts Granön** artikkelin otsikko ”Vai-

keasti tavoitettava identiteetti”. Toimintavolyymiltaan pieni vapaan sivistystyön organisaatiomuoto tarjoaa lähes kaikkea perusopetuksesta yliopistolliseen arvosanaopetukseen. Se hyödyntää aktiivisesti ulkoisen säätelyn vähäisyyteen perustuvaa vapautta. Kansanopisto on (aikuis)koulutuksen todellinen moniottelija, alati väriään vaihtava kameleontti. Se on kuin mp3-soitin; pieni, ketterä ja tehokas. Kansanopisto ei ole joko-tai – se on sekä-että. Mutta – moni kirjoittajista peräänkuuluttaa myös näyttöä sivistyksestä, keskittymistä vapaaan sivistystyöhön, itsenäistä kantaa yhteiskunnan muutokseen sekä ihmisen paikkaan ja tehtävään muutoksen pyörteisessä. Vieläkin pidemmälle voi tuki mennä. Kansanopisto voi(s) uida vastavirtaan, tarjota todellisia vaihtoehtoja ja vastustaa eliittikulttuuria. Ilman näitä identiteetti saattaa käydä yhä haaleammaksi. Näin toteaa Työväen Sivistysliiton pääsihteeri **Jorma Turunen**.

Neljä diskurssia, neljä tapaa hahmottaa

Tunnistan Kansanopistokirjan artikkeleissa neljä toisiaan täydentävää ja haastavaa diskurssia; kirjoitustyyliä, tapaa tarkastella ja hahmottaa vapaata sivistystyötä kansanopistoissa.

Historiallisessa tarkastelutavassa kansanopiston juuret

ovat vahvasti Grundtvigin elävään sanaan ja vuorovaikutukseen perustuvassa sivistyskäsitteessä. Kansanopisto oli suomalaiselle talonpoikaisuoriolalle kansallisuusaatteen kulta-aikana perustettu tiedollisen, käytännöllisen ja kansalaiskasvatuksen yhdistämään kyennyt sisäoppilaitos. Tähän samaan perinteeseen liittyvät myös aatteellisen moniarvoistumisen myötä perustetut kristilliset sekä poliittisiin edunvalvontajärjestöihin aikoinaan kytkeytyneet opistot.

Historiallisen tarkastelutavan vastakohtaksi asettuu tarkastelutapa, jossa kansanopisto esitetään suorituskykyisenä *koulutusmarkkinaorganisaationa*. Tämä, osittain retorinen tarkastelutapa muodostuu sekä elinikäisen oppimisen politiikan että markkinamenestykseen sitoutuneesta organisaatioteoreettisesta sanastosta. Sosiaalisen pääoman kasvuun ja tunneällyn vahvistamiseen pyritään asiakaskeskeisyydellä, tuoteprofiloinnilla sekä strategiajohdattamisella.

Taloudellishallinnollinen tarkastelutapa muodostaa tavallaan jatkumon kahden edellä mainitun välille. Siinä missä muinoin valtionapua sai eritoten käytännönläheisten talonpoikaistalouden tarpeita palvelevien kurssien järjestämiseen, panostetaan osassa kansanopistoista tänään tutkintotavoitteeseen ammatilliseen koulutukseen. Kansanopistoissa tehtyjä periaatteellisia ratkaisuja on osittain aina määrittänyt, **Heikki Sederlöfin** sanoin, ”tuottoisimman koulutuksen realiteet-

ti: sitä tehdään millä tienaa”.

Siellä täällä Kansanopisto-kirjan sivuilla välähtää myös vaihtoehtoinen tarkastelutapa, *vastadiskurssi*. Se kiinnittyy sivistyksen ajatukseen ja käsitteeseen. Muutamassa tekstissä kirjoitetaan sivistystehtävästä ja sivistysrealismista – hahmotellaan sivistyksen paluuta. Luettuani Kansanopistokirjan päädyn toteamaan, ettei Suomessa ole vain yhtä kansanopistoa. Niitä on 91. Ne kuuluvat kaikki, kuten Ville Marjomäki kirjan alussa toteaa, Suomen kansanopistoyhdistykseen.

Sivistyshistoriaa Severi Nuorman elämän kautta

Pälkäneen seudun kansalaisopiston rehtori **Mauri Nest** toteaa Severi Nuormaa -kirjansa alussa halunneensa tarttua mahdollisimman epämuodikkaaseen aiheeseen. Tulkitsen hänen asemoivan itsensä edellä mainittuun *vastadiskurssiin*. Mutta onnistuuko hän olemaan epämuodikas? Kyllä ja ei. Mauri Nest korostaa sitä, ettei hän ole kirjoittanut Severi Nuorman elämäkertaa. Hän pyrkii kuvaamaan yksittäisen henkilön elämän eri vaiheiden kytkeytymistä siihen kansalliseen ja yhteiskunnalliseen muutokseen, jossa vapaa sivistystyö syntyy.

Severi Nuormaa on otollinen kohde, hieman levoton kulttuurijä ja sivistystyön moniottelija. Hän on, kuten moni muukin muistetuista aikalaisistaan, hieman kaikkea: tutkija, lehtimies, poliitikko, runoilija, kääntäjä sekä kansansivistäjä.

Severi Nuormaa toimi Hämeen kansanopiston ja Tampereen työväenopiston ensimmäisenä johtajana. Hän kirjoitti jälkimmäisenä mainitun opiston

perustamisvuonna 1899 tiettävästi maamme ensimmäisen aikuisdidaktiikan opetusoppaista, otsikolla ”Kansanomaisesta opetustavasta.” Tässä kirjasessa Nuormaa tuntuu Nestin tulkinna (s. 75) mukaan ”... ajavan takaa kokonaisvaltaista, aikuisen oppijan elämäntilanteen hahmottamista – ja hänen kantsantokannallaan on vahvasti eettinen, opiskelijaa ja kansa-ihmistä kunnioittava lähestymistapa”. Sekä muodikasta että vähemmän muodikasta.

Severi Nuorman sortokauden aikaiset julkiset esiintymiset omassa opistossaan sekä hänen lehtikirjoittelunsa johtivat siihen, että hän joutui pakenemaan maastakarkoituksen uhkaa Yhdysvaltoihin. Muutaman vuoden jälkeen hän palasi takaisin kotimaahansa toimien vuosien varrella useiden lehtien toimituksissa, erilaisissa luottamustehtävissä sekä lähes vuosikymmenen Turun työväenopiston ”jatkuvan tarkkailun alaisena” johtajana. Kaiken muun ohella hän julkaisi säännöllisesti runokokoelmia. Mauri Nest liittyy Nuorman runoja elämän vaiheiden kuvaukseen.

Kansan, sivistyksen tähden

Lukemani kirjan otsikko ei ole ”Kansansivistyksen tähden” vaan ”Kansan, sivistyksen tähden”. Tällä Mauri Nest viittaa siihen jännitteeseen tilanteeseen, johon ihminen, tässä tapauksessa kansansivistäjä itsensä yhteiskunnallisessa murrostilanteessa asettaa. Jännitettä ja ristiriitaa syntyy sekä tavoitteiden ja mahdollisuuksien että ihanteiden ja todellisuuden välille. Nest toteaa (s. 167), että kansansivistäjän kannalta di-

lemma aiheutuu hänen suhteestaan kansaan ja sivistykseen. ”Kansansivistäjän työn lähtökohdat olivat yleensä jonkin yhteiskunnallisesti hegemonisen tahon yhteisessä aatteellisessa formuloinnissa. Näistä lähtökohdista haluttiin edistää yhteiskunnallista kehitystä, koheesiota ja väestön sosialisointia”. Ei kovinkaan epämuodikkasta!

Kirjan lopussa Mauri Nest päättyy, Severi Nuorman elämänvaiheiden taustoittamana, pohtimaan ja haastamaan vapaan sivistystyön itseymmärrystä omassa ajassamme. Instituutioiden realiteetit, joihin Kansanopistokirjassa tämän tästä viitataan, sanelevat hänen mukaansa (s. 181) ”..liian usein vapaan sivistystyön itseymmärryksen mahdollisuuden”.

Nest peräänkuuluttaa uusia tulkintoja sekä itsestäänselvyyksien problematisointia. Hän katsoo vapaan sivistystyön muuttuneen sopeutuvaksi ja sopeuttavaksi sosiaali- ja innovaatiotoiminnan välineeksi. Tämän seurauksena se on ajautunut shokinomaiseen itsesääätelyn tilaan. Tässä tilassa sen organisaatioista on tullut luovia, koulustehtävistä ja asiakkaista kilpailevia, vahvempien kansa verkostoituneita mielikuvakoulutuksen tarjoajia.

Mitä tehdä? Sekä Mauri Nest että **Seppo Niemelä**, Kansanopistokirjan viimeisessä artikkelissa, esittävät omat vaihtoehtonsa. Ne ovat lukemisenarvoiset.

PETRI SALO